SANSKRIT KĪRTI.

DOOR

J. PH. VOGEL.

Naar aanleiding van Prof. Kern's opmerking in dit tijdschrift ¹ betreffende de eigenaardige begripwijziging van Skr. kīrti in het oud-Javaansch, zij het mij vergund er op te wijzen, dat ook in Vóór-Indië genoemd woord in den zin van „een verdienstelijk, vooral vroom werk“ voorkomt. Niet, voor zoover mij bekend is, in de litteratuur, maar wel in inschriften, zooals blijkt uit de volgende noot van Dr. J. F. Fleet ².

„Mr. K. L. Telang (Ind. Ant. Vol. IX, p. 36, note 13) first brought to notice, on the authority of Dr. Bhagvanlal Indraji that in certain connections kīrtana has the meaning of „a temple“ e. g. in line 18 of the Khārēpāṭaṇ grant of Anantadeva, dated Śaka-Saṁvat 1016 (id. p. 34) which he was then editing. This was supported by Dr. R. G. Bhandarkar (id. Vol. XII, p. 228 f.); who, in pointing out the error into which, from not being aware of this meaning of the word, I had fallen in translating the passage in lines 14 f. of the Barōda grant of Kakka II, dated Śaka-saṁvat 734 (id. Vol. XII p. 159), was able to quote three passages from the Agni-Purāṇa (in the Bibl. Ind. Vol. I p. 111) Bāṇa's Kādambarī and Somesvara's Kīrtikaumudī, in which the word evidently has the same meaning. And to these instances I have since been able to add the Dudahi inscriptions of Devalabdhī (id. Vol. XII, p. 289) and the Udayagiri inscription, dated Vikrama-saṁvat 1093 (id. Vol. XIII p. 185).

On the analogy of these authorities, there is every reason for allotting the same meaning, when required, to kīrti, which is a derivative from the same root. Dr. Bhandarkar has, however, recently

¹ Bijdragen, volgr. VII, deel IV (1905), blz. 662.

² Corpus Inscr. Indic. deel III (Calcutta 1888), blz. 212.

suggested to me that kīrti and kīrtana are hardly to be actually translated by the word "temple", or by any other specific term; but denote generally "any work, of public utility, calculated to render famous the name of the constructor of it." This is in accordance with the etymology of the words, from the root kṛit "to mention, commemorate, praise." And the particular work referred to may be a temple, as in the instance quoted above; or a tank, as in the present inscriptions; or anything else of a suitable nature."

Wat de afleiding van het woord kīrti betreft, is het ongetwijfeld meer overeenkomstig de uitkomsten der taalvergelijking een wortel kar, kṛ aan te nemen, wel te onderscheiden van den gelijk-luidenden wortel, die "maken" beteekent. Van den laatsten is het substantief kṛti "maaksel, gewrocht" afgeleid, dat mogelijk op de begripswijziging van kīrti invloed heeft gehad.

Aan de door Dr. Fleet aangehaalde voorbeelden kan ik nog toevoegen een onuitgegeven inscriptie ² van koning Bhoja, waarvan het origineel zich in het Staats Museum te Gwalior (Centraal Indië) bevindt. Dit inschrift is niet gedateerd, maar kan met zekerheid in de 9de eeuw onzer jaartelling worden geplaatst, niet slechts om palaeographische redenen, maar op grond van gedateerde inscripties, van dienzelfden koning Bhoja. Zijn naam wordt bovendien genoemd in de Kāśmierschen koningschroniek Rājatarāṅginī in verband met de regeeringsdaden van Śaṅkaravarman, die van 883 tot 901 over Kāśmīr zou hebben geheerscht.

Aan het einde (vers 26) nu van genoemd inschrift leest men het volgende:

yāvan nabhaḥ surasaritprasarottariyaṁ
yāvat suduṣṭaratapahprabhavaḥ prabhāvaḥ |
satyañca yāvad uparistham avaty aseṣaṁ
tāvat punātu jagatīm iyaṁ asya kīrtiḥ ||

"Zoolang het uitpansel is bekleed met den vloed des godenstrooms (de Ganges), zoolang macht ontstaat uit moeilijk te volbrengen zelfkastijding en zoolang waarheid wat omhoog is volkomen steunt, zóó lang loutere dit zijn (Bhoja's) roemrijk werk de wereld."

Het roemrijk werk (kīrti) waarvan hier sprake is, is een vrouwen-

¹ Vgl. Uhlenbeck. Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch der alt-indischen Sprache i. v. carkarti en kṛnoti.

² Een uitgave ervan wordt voorbereid door mijn Assistent Paṇḍit Hira-nanda. Zij zal verschijnen in het Annual Report of the Archaeological Survey of India for 1903-'04.

timmer (antaḥpurapura). Hieruit blijkt wederom, dat, zooals Fleet terecht opmerkt, het woord op allerlei gewrochten kan worden toegepast. Hoofdzaak blijft, dat het den stichter roem bezorgt.

Voorbeelden van het gebruik van yaśas in een dergelijken zin zijn mij uit Vóór-Indische inschriften niet bekend. Wel heb ik een soortgelijken beteekenisovergang aangenomen voor de woorden arcā (= vereering) en dharma (= vrome plicht) ¹ in inscripties van omstreeks 700 n. Chr., gegraveerd op bronzen godenbeelden, welke thans nog in het tusschen Kāśmīr en Trigarta (Kāngrā) gelegen bergstaatje Chamba worden vereerd ². Is mijn verklaring juist (het Sanskrit dezer inschriften is verre van zuiver), dan zou dus ook in deze gevallen aan een woord met abstracte beteekenis, een concreet begrip zijn toegekend. Evenals kīrti "roem" wordt gebruikt voor "een voorwerp van roem", zou arcā "vereering" op "een voorwerp van vereering" en dharma (vrome plicht) op "een voorwerp van vroomheid" zijn toegepast. Terloops zij opgemerkt, dat in één dezer Chambā inschriften het woord kīrti in den genoemden concreten zin voorkomt, waar wij lezen: Śrī-Meruvarmmacaturo (lees u) dadhikīrttir eṣā "Dit is van Śrī-Meruvarmman het roemrijk werk [bekaamd] over de vier oceanen."

Noemde ik daareven dharma als een twijfelachtig voorbeeld, het lijdt geen twijfel, dat het zoo geregeld in wij-inschriften voorkomende deyadharma denzelfden eigenaardigen beteekenisovergang vertoont. In de Buddhistische geschriften en inscripties wordt het, evenals in Pāli deyyadhamma, geregeld toegepast op het geschonken voorwerp, zooals duidelijk blijkt uit de vaste formule Deyadharmo yaṁ Devadattasya "Dit [is] de gift van N. N." Nog duidelijker komt de concrete beteekenis uit, als wij vinden: Deyadharmo yaṁ kṛto (of pratiṣṭhito voor pratiṣṭhāpito) Devadattena "Deze vrome gift [is] gemaakt (of opgericht) door N. N." Maar dat de oorspronkelijk abstracte beteekenis van het woord nog werd gevoeld, zien we uit een inscriptie als die op het beroemde beeld van den stervenden Buddha te Kasia voorkomt: Deyadharmmo yaṁ mahāvihārasvāmino Haribalasya pratimā ceyam ghaṭitā Dinē..mā (?) svareṇa. "Dit is de gift van den groot-kloostervoogd Haribala en dit beeld is vervaardigd door...." Des makers naam is slechts gedeeltelijk bewaard.

¹ Een volkomen gelijkwaardig woord bestaat in het Nederlandsch niet.

² Zie Annual Report of the Archaeological Survey of India for 1902—03; blz. 240.

Voor verdere voorbeelden raadplege men Fleet's "Gupta Inscriptions." Genoemde schrijver verklaart het woord vrij omslachtig als "(a gift of) religion, which is proper to be given." Zooals wij zagen, behoeft men slechts den ook bij kīrti vastgestelden overgang van abstract tot concreet aan te nemen, en, gegeven de gewone beteekenis "vrijgevigheid" het te vertalen door "een voorwerp van vrijgevigheid" m. a. w. "een gift." Het komt mij voor, dat de door Fleet aangehaalde vertolkingen van Dowson "votive offering" en van Bühler "meritorious gift", het begrip "gift" onnoodig beperken.

Boven merkte ik op, dat van het gebruik van het woord dharm ter aanduiding van het gegeven voorwerp mij geen zeker voorbeeld bekend is. Wel vond ik het daarvan afgeleide Nieuw-Indische dharm in die eigenaardige beteekenis gebruikt in op koperen platen gegraveerde schenkingsoorkonden uit het reeds genoemde bergstaatje Chambā. Het in de landstaal opgestelde gedeelte van dergelijke documenten besluit gemeenlijk met een soortgelijke formule: "Eh dharm Sṛi-Rāe tathā Rāe ke putre potre pālṇā. Syāhu Jindu tathā Jindu de putre potre bhognā." "Deze gift moeten mijn heer de Radja en des Radja's zoon en kleinzoon beschermen, Syāhu Jindu (de begiftigde) en desgelijks Jindu's zoon en kleinzoon genieten." Dat hier bepaaldelijk de gift, in casu uit landerijen bestaande, bedoeld wordt, blijkt ten overvloede uit de overeenkomstige zinsnede in een andere oorkonde: Eh bhūmi Sṛi-Divāṇe bacṇā "Dit land moet door het Hof (i. e. den Radja) worden afgezonderd" (nl. ten behoeve van den begiftigde)."

Ten slotte zij nog gewezen op de beteekenis-ontwikkeling van Sanskrit śāsana. In de Oud-Indische litteratuur geeft het als nomen actionis de handeling weer, die door het werkwoord śāsti wordt uitgedrukt, nl. straffen, regeeren, bevelen. Maar in de inschriften beteekent het vaak "een bevelschrift, een acte" of nog concreter "de koperen plaat waarop een schenkingsacte is gegraveerd". Men vindt dan ook de samenstelling tāmra-śāsana "een oorkonde op koper." Al deze beteekenissen heeft ook het Nieuw-Indische śāsan. Maar in Chambā (en mogelijk ook elders) heeft de beteekenis zich nog verder gewijzigd: Want daar wordt het woord śāsan (de lingualiseering van de " is een eigenaardig-

¹ śāsana "a charter, a technical term for a deed of conveyance on copper-plates". Fleet, Gupta Inscriptions, Index.

heid van dat dialect; vgl. boven pālṇā en bacṇā) thans uitsluitend gebruikt ter aanduiding van het land zelve, dat door den Radja aan Brahmanen en tempels geschonken is. Op die wijze wordt het een synoniem van dharm. Vergelijk b.v. met de boven aangehaalde plaats de volgende: Eh sāsana Śrī-Divāṇe Baṛu Damodare re putre potre jog pālṇā. Deze schenking moet het Hof ten behoeve van Baṛu Damodar's zoon en kleinzoon handhaven."